

ROB WITTE

Expertise loont pas in een proces van samen goed kijken en een oordeel vormen

Radicalisering signaleren! Maar wat, wie, hoe?

Anti-ISIS-mars in de Schilderswijk in Den Haag, augustus 2014 (Bart Maat/ANP)

‘Waar moet je dan op letten? Hebben jullie geen checklist of zo?’ ‘En waar moeten we dan heen met die signalen?’ Docenten en eerstelijns professionals in de veiligheidszorg stellen zulke vragen tijdens bijeenkomsten over radicalisering. Bijeenkomsten die in de afgelopen 10 jaar regelmatig op lokaal en landelijk niveau zijn georganiseerd door overheden en branches – al dan niet meegefinancierd door of vanuit landelijke en lokale ‘Actieplannen Polarisation en Radicalisering’.

Radicalisering is een ingewikkeld proces, waarin groepen en individuen terecht (kunnen) komen. Bij vroegtijdige signalering van zo'n proces gaat het niet om het waarnemen van een terrorist. Op het moment dat die wordt waargenomen, zijn 'we' te laat. Nee, om zo'n situatie (ver) voor te zijn, gaat het erom in een zo vroeg mogelijk stadium signalen op te vangen dat iemand (mogelijk) in een radicaliseringsproces terecht is gekomen. Op een moment dat interventie en preventie (nog) is te realiseren.

Kijken en zien

Een radicaliseringsproces kent geen eenduidig stramien, noch verloopt het voor iedereen op dezelfde wijze. De variatie en diversiteit zijn enorm. Het is niet voor niks dat het proces vaak pas achteraf duidelijk(er) wordt en dat daarin dan belangrijke *key moments* of *turning points* zijn aan te geven. Ook eindigt niet elk radicaliseringsproces in extremisme of terrorisme. Soms buigt het proces om in een maatschappelijk en politiek aanvaardbaar activisme, zoals ook sommige politieke partijen zijn ontstaan. Of 'men haakt af' vanwege schijnbaar futiele redenen, zoals het krijgen van werk, woning of een relatie.

Net zo min als het verloop en de uitkomst van een radicaliseringsproces vooraf vaststaan, bestaat er eenduidigheid over de start. Zo zijn radicaliseringsprocessen bekend, waarbij betrokkene steeds meer ideologisch geïnteresseerd en later onderlegd werd en door-radicaliseerde

vanuit een gevoel van 'consequent te handelen'. Er zijn ook processen bekend waarbij crimineel of anderszins strafrechtelijk (gewelddadig) gedrag werd vertoond, en men op enig moment dit gedrag ideologisch ging motiveren of inkaderen. Voorts zijn relatief geïsoleerde radicaliseringsprocessen bij individuen geconstateerd (een bekend voorbeeld is Anders Breivik), maar evenzo zijn er voorbeelden waarin individuele processen onderdeel uitmaakten van een radi-

Een radicaliseringsproces kent geen eenduidig stramien, noch verloopt het voor iedereen op dezelfde wijze.

caliseringsproces dat vooral in groepsverband plaatsvond.

Vanuit deze gegevens is voor het (vroeg)signaleren van een radicaliseringsproces geen lijstje van zeven punten te geven, waarbij men bij de constatering van ten minste vijf hiervan kan spreken van een radicaliseringsproces. Speuren we de bossen af voor die gevaarlijke beer, waarvan we enkele typeringen menen te weten, dan is de kans groot dat we andere gevaarlijke dieren niet waarnemen met alle gevolgen van dien. Maar evenzo groot is de kans dat we elke beer per definitie als (zeer) gevaarlijk beschouwen en geen onderscheid meer weten aan te brengen in de mate van gevaar. Overigens met een *selffulfill-*

ling prophecy als mogelijk gevolg: de agressieve benadering van elke beer maakt elke beer uiteindelijk ook gevaarlijk.

Het beoordelen van een situatie

Wat in dit geïsoleerde signaleren van radicalisering dreigt mis te gaan, is dat de beoordeling voorafgaat aan de waarneming. Juist bij vroegsignalering – en eigenlijk hoe vroeger hoe meer – dient waarneming vóóraf te gaan aan oordeelsvorming. In de gesprekstechnieken – zeker bij hulpverleningsgesprekken – wordt gespreksleiders (hulpverleners) geleerd eerst te luisteren. Dit luisteren bestaat er uit te horen wat gezegd wordt zónder direct de woorden van een impliciet of expliciet oordeel te voorzien. Deze techniek is

ook zeer gewenst bij het signaleren. Eerste vraag is: Wat nemen we precies waar? Vervolgvragen richten zich er dan (nog) niet op om te achterhalen waar dit op duidt, maar of deze waarneming gestaafd wordt of kan worden door andere waarnemingen – van de waarnemer zelfs of bijvoorbeeld door collega's in de signaleringsketen. Is zo'n waarneming uiteindelijk goed geverifieerd, pas dan kan een stap worden gemaakt naar duiding en oordeelsvorming. Hierbij verdient het sterk de voorkeur om ook deze duiding en oordeelsvorming tezamen met partners uit te voeren om zo tot een voldragen oordeel te (kunnen) komen.

Eén van de oordelen kan dan zijn, dat men (mo-

gelijk) met een startend of voortgaand radicaliseringsproces te maken heeft. Maar deze werkwijze impliceert, dat men dient open te staan dat ook een ander oordeel mogelijk is. Het scala van potentiële oordelen is oneindig. Iemand kan zich isoleren van zijn omgeving en/of zich (steeds meer) agressief uiten en/of anders gaan kleden of manifesteren en/of veranderen van interesses. Deze soorten uitingen kunnen op een mogelijke problematiek wijzen, maar misschien ook niet. Het zou kunnen gaan over de (start van) een radicaliseringsproces, maar bijvoorbeeld ook op een problematische thuissituatie, middelengebruik, of iets anders persoonlijk. Een voorname les is dat radicalisering deel uitmaakt van een ‘scala aan potentiële oordelen’.

En als het dan over radicalisering gaat?

Professionals zijn aan te spreken op en hebben (enige) verantwoordelijkheid bij het (vroeg)signaleren van maatschappelijke onrust en spanningen, waaronder radicalisering toch zeker is te vatten. Dit komt bijvoorbeeld tot uiting in de professionele kwaliteitseisen, zoals gesteld in Welzijn Nieuwe Stijl. Ook binnen het onderwijs of binnen de politie wordt gewezen op de signaleringsfunctie specifiek in relatie met radicalisering, zoals elders in dit themanummer aan de orde komt. Overigens worden signalen natuurlijk

niet alleen door professionals zelf opgevangen, maar kunnen ze tevens worden opgepikt door personen binnen hun werkveld. En dat schept verwachtingen: wie signalen kenbaar heeft gemaakt, verwacht terecht dat er iets mee wordt gedaan.

Moeten we dan allemaal radicaliseringsexpert worden? Neen! Enige deskundigheidsbevordering op dit terrein is natuurlijk niet slecht, maar zou vooral ten dienste moeten staan van (beter)

Een voorname les is dat radicalisering deel uitmaakt van een ‘scala aan potentiële oordelen’.

signaleren. Om op basis van signalen te komen tot een goede oordeelsvorming is het raadzaam om radicaliseringsdeskundigheid te betrekken. Maar dit geldt evenzeer voor andere problematiek die kan spelen, zoals huiselijk geweld, maatschappelijke spanningen, LHBT’s, specifieke religieus-culturele vraagstukken, et cetera. Dat vergt eveneens specialisme om adequaat te kunnen duiden. En niet iedere professional is een expert in alles. Daarom is het raadzaam een expertisenetwerk op te bouwen, bestaande uit individuen/organisaties die in voorkomende gevallen ‘ingevlogen’ kunnen worden. Zij kunnen een oordeelsvormingsproces met specialistische kennis bijstaan en ook eventueel een bijdrage c.q.

onderbouwing leveren bij het besluiten tot en het nemen van vervolgstappen.

Worden signalen van radicalisering opgevangen dan is er één belangrijke tip voor de betrokken professional (en organisatie): ‘Schoenmaker hou je bij je leest!’ Ken je eigen kwaliteit en capaciteit! Zoals gezegd, behoort het (vroeg)signaleren tot die ‘leest’. Maar gedegen oordeelsvorming betekent doorgaans dat expertise moet worden ‘binnengehaald’. De doorgeleiding van opgevangen signalen behoort dan nog wel bij de ‘leest’. Maar voor nadere actie of voor het ontwerpen van een deradicaliseringsaanpak geldt dat hoogstwaarschijnlijk niet. Goedbedoeld, maar ondeskundig handelen kan (soms) meer schade toebrengen dan bijdragen aan een oplossing.

Doorgeleiding van radicaliserings-signalen

‘Waarheen met die signalen en of duiding?!’, vroeg laatst iemand tijdens een studiedag over radicalisering. Daar is in Nederland geen eenduidig antwoord op te geven, want afhankelijk van de lokale (en soms regionale) context. Enkele gemeenten hebben een meldpunt radicalisering. In andere gemeenten kan men altijd contact opnemen met de coördinator Openbare Orde & Veiligheid, of in het uiterste geval met de burgemeester zelf. In weer andere gemeenten en regio’s verloopt doorgeleiding en opschaling per definitie via de politieorganisatie.

In verschillende gemeenten is in het verleden een Signaleringsaanpak Maatschappelijke Onrust en Spanningen – soms ook een Sociaal Calamiteiten

Plan ontwikkeld. Deze aanpak structureert zo nodig het doorgeleiden van signalen van (potentiële) onrust en spanningen, waaronder radicaliseringssignalen. Kenmerkend voor deze aanpak is dat zij zoveel mogelijk aansluit bij de lokaal bestaande overlegstructuren op buurt- of wijk-niveau tot en met een centraal stedelijke 'spin in het signaleringsweb' – soms is dit de lokale driehoek, soms een specifiek ketenoverleg. Deze 'spin' moet een knooppunt (kunnen) zijn van de vele bestaande lokale netwerken binnen uiteenlopende sectoren (welzijn, woningbouw, openbare orde en veiligheid, hulpverlening, etc.). Let wel: geen nieuw netwerk, maar juist de koppeling van bestaande netwerken!

Veelal onder regie van de gemeente (en verantwoordelijkheid van de burgemeester) zijn nadere precisering en verificatie van opgevangen signalen en gedegen oordeelsvorming op dit centrale dan wel een lager niveau ter hand te nemen. Daarna kan besloten worden over te ondernemen acties. Afhankelijk van de aard van de signalen en – in dit geval: de radicalisering, is te bepalen op welk niveau deze acties worden opgepakt. Bijkomend voordeel van de open lijn met het centrale niveau (burgemeester) is dat in voorkomende gevallen meteen kan worden 'opgeschaald' en bijvoorbeeld de externe communicatie (o.a. naar media) kan worden opgepakt. Voordeel van deze signaleringsstructuur is dat signalering niet slechts een bottom-up kwestie is. Deze structuur biedt de mogelijkheid om ook top-down verzoeken om alertheid uit te doen gaan en specifieke signalering te initiëren. Dat kan gewenst zijn vanwege allerlei buurtmecha-

nismen of trigger events in binnen- en buitenland.

Kortom...

Zie het signaleren van radicalisering dus niet als een geïsoleerde taak en verantwoordelijkheid, maar integreer het in een bredere signaleringsaanpak. In deze aanpak ligt de nadruk eerst op de kwaliteit van het signaleren en daarna pas op een gedegen duiding en oordeelsvorming. Eerst kijken, dan zien en dan weten wat deze signalen (kunnen) betekenen. Benadruk de signaleringstaak van iedere professional, maar wel zo dat 'de schoenmaker zich bij zijn leest kan houden'. Zorg lokaal voor een signaleringsstructuur, zodat enerzijds kan worden opgeschaald naar een lokaal centraal punt en anderzijds ook centraal kan worden gestuurd op het focuseren van de signaleringstaak. En richt binnen deze structuur een expertisenetwerk in om in voorkomende gevallen de broodnodige (externe) expertise te kunnen inschakelen. Dat geldt uiteraard voor radicalisering. Maar evenzeer voor andere maatschappelijke problemen die individuen en groepen raken. Vanuit een (vroeg)signaleringsperspectief is er slechts gradueel verschil tussen radicalisering, huiselijk geweld, kindermishandelen, overlastgevend gedrag van verwarde mensen, of andere inbreuken op de 'normaliteit'.

ROB WITTE is (de)radicaliseringsdeskundige en partner van Lokaal Centraal – Expertgroep maatschappelijke vraagstukken.

- advertentie -

IMMO: Instituut voor Mensenrechten en Medisch Onderzoek

Het iMMO levert een bijdrage aan de bescherming van mensenrechten, in het bijzonder door het uitvoeren van medische onderzoeken van vermoede slachtoffers van marteling en inhumane behandeling. Deze onderzoeken vinden plaats in de context van een asielprocedure en worden verricht door vrijwillig werkende artsen en psychologen. Men gaat daarbij in op het causale verband tussen de medische bevindingen en het gestelde asielreëlas.

Er zijn thans 53 artsen en psychologen die als rapporteur voor iMMO werken.

Artsen en psychologen die belangstelling hebben om iMMO-rapporteur te worden, kunnen zich aanmelden op de website www.stichtingimmo.nl of nemen contact op met iMMO, Nienoord 5, 1112 XE Diemen, telefoon 020-8407670